

Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

УДК 637.1/.3:338.012(477):330.34.014

Ткачук Денис Сергійович

аспірант кафедри підприємництва та бізнес-технологій

Уманського національного університету

Tkachuk Denis

Postgraduate Student of the

Department of Entrepreneurship and Business Technologies

Uman National University

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
МОЛОКОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ
CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF
UKRAINE'S DAIRY PRODUCT SUBCOMPLEX**

Анотація. Вступ. Молокопродуктовий підкомплекс України відіграє стратегічну роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави та розвитку аграрного сектору економіки. Сучасний етап його функціонування характеризується складними трансформаційними процесами, які поглибилися в умовах повномасштабної війни.

Мета. Метою дослідження є комплексний аналіз сучасного стану молокопродуктового підкомплексу України, ідентифікація ключових проблем та структурних диспропорцій його функціонування, а також обґрунтування стратегічних напрямів розвитку в умовах воєнного стану.

Матеріали і методи. Теоретичною основою дослідження стали фундаментальні положення економічної теорії, теорії галузевих ринків та концепції агропромислової інтеграції. Інформаційну базу склали офіційні статистичні дані Державної служби статистики України за 2015-2024 роки, аналітичні матеріали галузевих об'єднань та результати власних

узагальнень. Застосовувався комплекс методів: системний, статистичний, порівняльний та структурно-логічний аналіз, методи графічної візуалізації та аналізу часових рядів.

Результати. Встановлено, що молокопродуктовий підкомплекс перебуває у стані глибокої структурної трансформації з одночасним протіканням суперечливих процесів. Спостерігається концентрація виробництва у спеціалізованих господарствах, різке зростання закупівельних цін та структурні зміни у зовнішній торгівлі. Україна зберігає конкурентні позиції у базових сегментах молочного ринку, демонструючи критичну імпортозалежність від високотехнологічної продукції. Внутрішній ринок характеризується високою волатильністю та зниженням частки вітчизняної продукції. Обґрунтовані перспективні сценарії розвитку молокопродуктового підкомплексу України на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу та визначені ключові фактори його успішної подальшої трансформації.

Перспективи. Подальші дослідження молокопродуктового підкомплексу потребують поглибленого вивчення механізмів адаптації галузі до повоєних умов та оцінки ефективності різних моделей державної підтримки в умовах обмежених ресурсів.

Ключові слова: молокопродуктовий підкомплекс, ринок молокопродукції, аграрний сектор, структурна трансформація.

Summary. *Introduction.* Ukraine's dairy product subcomplex plays a strategic role in ensuring the country's food security and developing the agricultural sector of the economy. The current stage of its functioning is characterized by complex transformational processes that have deepened under conditions of full-scale war.

Objective. The objective of the study is a comprehensive analysis of the current state of Ukraine's dairy product subcomplex, identification of key

problems and structural imbalances in its functioning, as well as substantiation of strategic development directions under martial law conditions.

Materials and methods. The theoretical foundation of the study consisted of fundamental provisions of economic theory, industrial market theory, and concepts of agro-industrial integration. The information base comprised official statistical data from the State Statistics Service of Ukraine for 2015-2024, analytical materials from industry associations, and results of original generalizations. A complex of methods was applied: systemic, statistical, comparative and structural-logical analysis, methods of graphical visualization and time series analysis.

Results. It was established that the dairy product subcomplex is in a state of deep structural transformation with simultaneous occurrence of contradictory processes. Concentration of production in specialized enterprises, sharp growth in procurement prices, and structural changes in foreign trade are observed. Ukraine maintains competitive positions in basic segments of the dairy market while demonstrating critical import dependence on high-tech products. The domestic market is characterized by high volatility and a decline in the share of domestic products. Prospective development scenarios for Ukraine's dairy product subcomplex for short-, medium-, and long-term perspectives were substantiated, and key factors for its successful further transformation were identified.

Prospects. Further research on the dairy product subcomplex requires in-depth study of mechanisms for industry adaptation to post-war conditions and evaluation of the effectiveness of various models of state support under resource-constrained conditions.

Key words: dairy product subcomplex, dairy market, agricultural sector, structural transformation.

Постановка проблеми. Молокопродуктовий підкомплекс відіграє важливу роль у задоволенні потреб населення у високоякісних білкових продуктах, підтриманні соціально-економічного розвитку сільських територій, формуванні експортного потенціалу аграрного сектору, створенні доданої вартості в аграрному виробництві та забезпеченні продовольчої безпеки держави.

Сучасний етап розвитку молокопродуктового підкомплексу України відбувається в умовах значних трансформаційних процесів, які охоплюють як внутрішньогалузеві зміни, так і зовнішні виклики макроекономічного характеру. Галузь демонструє неоднозначні тенденції: з одного боку, спостерігається підвищення технологічного рівня виробництва, концентрація молочного скотарства у спеціалізованих господарствах та зростання експортної орієнтованості окремих сегментів ринку. З іншого боку, підкомплекс стикається з критичними структурними дисбалансами, скороченням ресурсної бази, волатильністю внутрішнього споживання та посиленням конкурентного тиску на зовнішніх ринках. Ці суперечливі процеси формують складне інституційно-економічне середовище функціонування молокопродуктового підкомплексу, що потребує глибокого наукового аналізу для визначення стратегічних пріоритетів його подальшого розвитку та підвищення конкурентоспроможності в умовах глобалізації аграрних ринків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З урахуванням суспільної значущості молокопродуктового підкомплексу, різним аспектам його функціонування присвячено чимало наукових праць. У контексті глобальних тенденцій та євроінтеграційних процесів О. Козак та О. Грищенко [1] дослідили особливості трансформації молочного виробництва в Україні, вплив війни на ціноутворення і торгівлю, а також обґрунтували перспективи розширення експорту української молочної продукції в умовах лібералізації торгівлі з ЄС. Проблеми та структурні

диспропорції розвитку молокопродуктового підкомплексу України, а також шляхи їх подолання з використанням досвіду розвинутих країн світу висвітлені у роботі М. Калінчик та ін. [2].

Вплив умов воєнного стану на галузь проаналізували Н. Ковшун та ін. [3], які дослідили її внесок у рівень продовольчої безпеки та ключові детермінанти розвитку. Фінансово-економічні аспекти функціонування галузі вивчали А. Герелеш та Л. Сьольоші [4], які на основі аналізу фінансових показників визначили ключові завдання подальшого розвитку: активізацію кооперації сільськогосподарських виробників, розвиток логістичної інфраструктури та адаптацію до європейських стандартів.

Організаційні аспекти розвитку ринку молока досліджували О. Бінерт та ін. [5], які обґрунтовують необхідність оптимальної адаптації особистих селянських господарств до сучасних ринкових вимог через створення сімейних ферм як концептуальної організаційної основи формування ефективного ринку.

Незважаючи на значний науковий доробок, в умовах повномасштабного воєнного стану та зростаючих глобальних викликів потребують подальшого дослідження питання адаптації молокопродуктового підкомплексу до нових реалій функціонування з урахуванням критичної обмеженості ресурсів держави, руйнування виробничої інфраструктури та значних складнощів із залученням інвестицій під час війни.

Метою статті є комплексний аналіз сучасного стану молокопродуктового підкомплексу України, ідентифікація ключових проблем та структурних диспропорцій його функціонування, а також обґрунтування стратегічних напрямів розвитку в умовах воєнного стану.

Матеріали і методи. Теоретичною основою дослідження стали фундаментальні положення економічної теорії, теорії галузевих ринків, концепції агропромислової інтеграції та сучасні підходи до аналізу

продовольчих систем в умовах глобалізації. Методичну базу склали праці вітчизняних та зарубіжних науковців з питань розвитку молокопродуктового підкомплексу. Інформаційну базу дослідження становили офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, аналітичні матеріали галузевих об'єднань, а також результати власних спостережень та узагальнень стану галузі.

У процесі дослідження застосовувався комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: системний аналіз (для дослідження молокопродуктового підкомплексу як цілісної інтегрованої системи взаємопов'язаних елементів); статистичний аналіз (для обробки та інтерпретації кількісних показників розвитку галузі); порівняльний аналіз (для зіставлення динаміки показників у різних категоріях господарств та часових періодах); структурно-логічний аналіз (для виявлення причинно-наслідкових зв'язків між факторами розвитку підкомплексу); метод графічної візуалізації (для наочного представлення тенденцій та закономірностей); аналіз часових рядів (для виявлення трендів та циклічних коливань показників); контент-аналіз (для систематизації наукових джерел та виявлення ключових проблем галузі); синтез (для формулювання висновків та перспективних напрямів розвитку).

Результати досліджень. Молокопродуктовий підкомплекс є складною інтегрованою системою взаємопов'язаних галузей, підприємств і організацій, що охоплює повний технологічний ланцюг від виробництва сировини до кінцевого споживання молочної продукції. До його складу входять молочне скотарство, переробна промисловість, система заготівлі, транспортування та зберігання молока, торговельні мережі та система збуту, а також допоміжні та обслуговуючі галузі. Основним ядром молокопродуктового підкомплексу виступає молочне виробництво [1]. Однак сучасний стан цієї ключової ланки викликає серйозні занепокоєння через негативні тенденції, що склалися в галузі. Аналіз динаміки розвитку

молочного скотарства свідчить про наявність системних проблем, які загострилися під впливом різноманітних внутрішніх та зовнішніх факторів.

Протягом останніх років спостерігається стійка тенденція до скорочення поголів'я корів в Україні (рис. 1). За 2015-2024 роки загальна кількість корів зменшилась майже вдвічі – на 46,7%. Найбільш стрімке падіння відбулося в господарствах населення, де поголів'я скоротилося з 1661,5 до 768,8 тисяч голів (на 53,7%), тоді як у підприємствах зниження було менш критичним – з 505,1 до 385,9 тисяч голів (на 23,6%). Особливо інтенсивне скорочення спостерігалось в останні три роки з 2022 по 2024 рік. Це прискорення особливо помітно в господарствах населення, де у 2022-2024 роках середньорічне скорочення становило близько 97 тисяч голів на рік проти 75 тисяч голів на рік у 2015-2021 роках. Таке різке погіршення ситуації пов'язане з воєнними діями та їх наслідками для аграрного сектору України.

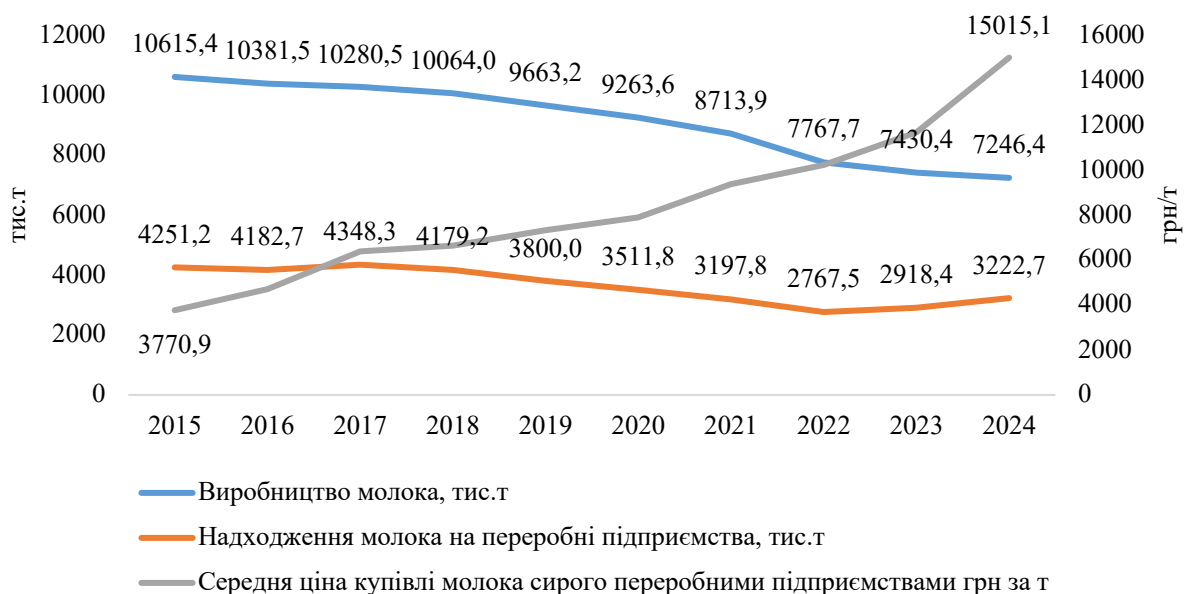
Рис 1. Кількість корів (на 1 січня; тис. голів)

Джерело: побудовано автором за даними [7]

Домінування особистих господарств населення у виробництві молока в Україні створює низку структурних проблем для галузі. Така модель виробництва призводить до значних сезонних флуктуацій в обсягах виробництва молока, погіршення його якісних характеристик та

формування додаткових ризиків для переробників молочної продукції [8]. Водночас продукція дрібних господарств не відповідає стандартам сертифікації для європейського ринку, що значно знижує експортний потенціал української молочної галузі. На противагу цьому, промислові агропідприємства здатні гарантувати стабільно високі якісні показники молока-сировини через використання сучасних систем первинної обробки, дотримання строгих санітарно-гігієнічних норм на молочнотоварних фермах та впровадження механізованих і автоматизованих технологій доїння, годування та інших виробничих процесів, що мінімізує вплив людського фактору.

Скорочення виробництва молока безпосередньо корелює зі зменшенням поголів'я корів: за 2015-2024 роки кількість корів скоротилася на 46,7%, а виробництво молока на 30,2% (рис. 2), що вказує на певне підвищення продуктивності корів на тлі загального скорочення галузі. Водночас частка молока, яка надійшла на переробні підприємства зросла з 40% від загального обсягу виробництва в 2015 році до 44,4% в 2024 році.

Рис 2. Виробництво молока, його переробка та закупівельні ціни в Україні у 2015-2024 роках

Джерело: побудовано автором за даними [7]

Загалом у 2024 році понад 90% молока-сировини, що надійшло на переробні підприємства, було отримано саме з промислових господарств. Це свідчить про продовження тенденції до концентрації виробництва в спеціалізованих підприємствах. Попри серйозні виклики 2024 року – зокрема виснажливі блекаути та аномальну спеку червня-вересня, які призвели до скорочення надоїв більш ніж у половини господарств на 25% і більше – промислові молочнотоварні ферми продемонстрували рекордне зростання продуктивності. Середній надій у промисловому секторі досягнув 8167 кг на корову за рік, що практично на 20% вище порівняно із довоєнним 2021 роком [9].

Паралельно з підвищенням продуктивності спостерігається різке зростання закупівельних цін на молоко-сировину, яке значно інтенсифікувалося після 2019 року, коли ціни почали зростати щорічно на 20-30%. Це відобразило як інфляційні процеси, так і дефіцит сировини через скорочення загальних обсягів виробництва, що зробило молочну галузь більш привабливою для інвестицій у технологічну модернізацію. У період повномасштабної війни внаслідок порушення функціонування ринку молока в Україні спостерігається зростаючий розрив між внутрішніми та світовими закупівельними цінами, що зумовлює нижчу ціну на молочну продукцію та підвищує її експортну привабливість [1].

Дефіцит молокосировини та стабільне зростання закупівельних цін негативно вплинули на діяльність молокопереробних підприємств. Частина з них змушені були ліквідовуватися. У 2022 році порівняно з 1990 р. кількість заводів скоротилася майже в 6 разів – до 111 заводів, а працюючих – до 73 заводів із 59 % рівнем їх завантаженості в 2023 р. [2].

Зовнішня торгівля молокопродуктами України характеризується неоднозначними тенденціями та структурними дисбалансами, які відображають особливості розвитку вітчизняного молочного сектору. Протягом 2015-2024 років спостерігалось поступове зниження експорту

традиційних молочних продуктів на тлі зростання імпорту високотехнологічної продукції (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка експорту та імпорту молокопродуктів в Україні у 2015-2024 роках

Рік	Молоко та вершки		Молочна сироватка		Масло вершкове		Сири		Інші молочні продукти	
	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт
тис. т										
2015	67,9	1,2	26,5	1,1	11,7	0,7	10,8	5,4	3,8	2,7
2016	62,3	1,7	23,9	0,7	12,0	1,1	8,1	7,1	2,9	2,6
2017	60,9	2,5	31,9	1,4	30,4	0,8	9,1	10,0	3,7	3,6
2018	56,3	3,7	31,9	2,1	30,4	1,1	8,3	13,7	5,5	4,9
2019	61,0	6,2	24,1	3,2	18,3	3,4	7,2	23,7	6,1	6,2
2020	46,1	19,1	26,9	5,1	11,2	10,0	6,4	46,8	5,7	9,9
2021	37,3	22,2	22,2	9,6	10,9	9,1	6,9	55,2	5,5	14,0
2022	56,0	10,6	15,2	4,9	14,1	1,1	9,0	33,8	3,1	9,5
2023	56,0	6,4	16,2	6,9	7,8	2,7	8,9	33,7	3,4	8,7
2024	56,1	3,5	18,7	6,1	7,2	2,6	12,4	38,3	4,4	8,2
млн дол. США										
2015	93,9	2,5	15,5	2,1	29,9	2,6	34,9	23,4	3,3	3,7
2016	79,1	3,2	14,3	1,6	37,5	3,8	24,3	29,9	2,6	3,9
2017	90,3	5,2	24,8	2,4	129,8	4,5	32,5	47,1	4,2	5,6
2018	73,8	7,8	21,9	3,1	128,6	7,5	30,8	66,8	8,5	7,9
2019	91,5	9,3	18,3	5,2	77,1	16,5	26,8	108,8	9,9	9,1
2020	67,5	25,6	22,3	6,9	48,7	40,6	24,4	210,5	9,0	14,0
2021	67,7	34,6	22,8	12,3	52,3	45,5	26,7	260,3	8,6	20,0
2022	106,0	12,6	15,7	6,9	81,5	7,9	42,2	182,0	4,7	14,9
2023	85,2	10,8	10,9	12,5	41,8	16,6	40,0	200,8	4,2	17,4
2024	91,9	9,4	13,4	10,8	48,9	18,6	54,2	227,1	5,9	16,8

Джерело: складено автором за даними [7]

Структурний аналіз торгівельних потоків виявляє чіткий поділ на експортоорієнтовані та імпортозалежні сегменти. Україна зберігає стійкі позиції експортера базових молочних продуктів – молока та вершків, молочної сироватки, демонструючи профіцит торгівлі цими товарними групами. Водночас країна демонструє критичну залежність від імпорту сирів, де дефіцит торгівлі зріс з 12,6 тис. тонн у 2015 році до 25,9 тис. тонн у 2024 році. Це пов'язано з технологічною складністю виробництва якісних

сирів, що вимагає спеціалізованого обладнання, особливих культур мікроорганізмів та тривалого процесу дозрівання, який малоефективний в умовах нестабільної економічної ситуації та енергетичних проблем.

У 2024 році Україна зберігала позитивне сальдо зовнішньої торгівлі молочними продуктами, експортуючи майже вдвічі більше за обсягом ніж імпортує (118 тис. тонн проти 60 тис. тонн), при практично однаковій вартості (296,81 млн доларів експорту проти 290,34 млн доларів імпорту). Це свідчить про високу додану вартість імпортованих товарів (переважно сири) та більшу товарну масу в експорті (зокрема, сухе молоко, масло, казеїн) [9].

Дані щодо внутрішнього кінцевого попиту домогосподарств (рис. 3) демонструють високу волатильність ринку молокопродуктів під впливом макроекономічних шоків. Війна спричинила короткочасне падіння у 2022 році, але ринок швидко адаптувався, показавши зростання у 2023 році. Незважаючи на дефіцит виробництва з початку повномасштабної війни, баланс виробництва та споживання молочних продуктів стабілізувався завдяки великій кількості біженців, які залишили територію України [3]. Водночас зниження частки вітчизняної продукції до війни та її стабілізація після початку конфлікту відображають зміни в структурі споживання та доступності імпортних товарів.

Аналізовані тенденції мають неоднозначний, але загалом негативний вплив на вітчизняний молокопродуктовий підкомплекс. Зростання обсягів продажу в грошовому вираженні на тлі скорочення поголів'я корів свідчить про інфляційне, а не реальне зростання ринку, що створює ілюзію розвитку при фактичному скороченні виробничої бази. Зниження частки вітчизняної продукції з 93,4% до 84,1% в 2015-2021рр означало втрату понад 9% внутрішнього ринку, що свідчить про зниження конкурентоспроможності української продукції порівняно з імпортною. Водночас швидке зростання роздрібних продажів молокопродуктів у 2023 році демонструє здатність

підкомплексу до адаптації, а стабілізація частки вітчизняної продукції на рівні 85,7% показує збереження внутрішнього ринку. Різкі коливання цін внаслідок пришвидшення інфляційних процесів знижують прогнозованість для всіх учасників підкомплексу та ускладнюють планування інвестицій у розвиток.

Рис. 3. Динаміка роздрібного продажу молокопродуктів підприємствами роздрібної торгівлі України

Джерело: побудовано автором за даними [7]

Отже, молокопродуктовий підкомплекс України перебуває у стані структурної кризи, замаскованої інфляційним зростанням показників у грошовому вираженні. Підкомплекс демонструє адаптивність до кризових умов, але потребує системних заходів для відновлення виробничої бази та забезпечення довгострокової конкурентоспроможності.

Визначення перспектив розвитку молокопродуктового підкомплексу України є складним завданням, що потребує врахування багатьох змінних факторів, передусім тривалості та наслідків повномасштабної війни. Водночас аналіз сучасного стану галузі дозволяє окреслити кілька ключових сценаріїв розвитку.

У найближчій перспективі (2025-2027 роки) молокопродуктовий підкомплекс продовжуватиме функціонувати в умовах обмежених ресурсів та підвищених ризиків. Очікується:

- подальша концентрація виробництва у промислових господарствах, здатних забезпечити стабільність поставок та якість продукції;
- стабілізація обсягів виробництва на рівні 7-7,5 млн тонн молока на рік за умови збереження існуючих виробничих потужностей;
- збереження високих закупівельних цін через дефіцит сировини та інфляційні процеси;
- розвиток експортного потенціалу за рахунок базових молочних продуктів (сухе молоко, масло, сироватка) при збереженні імпортозалежності від високотехнологічної продукції.

Реалізація середньострокових перспектив (2028-2030 роки) критично залежить від завершення активної фази війни та початку відновлювальних процесів.

Оптимістичний сценарій передбачає:

- відновлення поголів'я корів до 1,3-1,4 млн голів за рахунок державних програм підтримки та міжнародної технічної допомоги;
- модернізацію переробних потужностей із залученням європейських інвестицій та технологій;
- нарощення експорту молочної продукції до країн ЄС завдяки адаптації до європейських стандартів якості;
- розвиток кооперативного руху серед дрібних виробників молока.

Песимістичний сценарій характеризується:

- подальшим скороченням виробничої бази через міграційні процеси та руйнування інфраструктури;
- критичним зростанням імпортозалежності від молочної продукції;
- втратою позицій на традиційних експортних ринках через неконкурентоспроможність.

Довгострокові перспективи (2030-2035 роки) визначатимуться здатністю підкомплексу до структурної трансформації та інтеграції у глобальні продовольчі ланцюги:

- технологічна модернізація на основі цифрових технологій, точного землеробства та автоматизації виробничих процесів;
- диверсифікація продуктової лінійки з акцентом на функціональні та органічні молочні продукти;
- інтеграція у європейський продовольчий ринок як постачальника якісної молочної сировини та напівфабрикатів;
- розвиток замкнутих циклів виробництва з мінімізацією відходів та використанням відновлюваних джерел енергії.

Враховуючи обмеженість ресурсів державного бюджету, пріоритетними напрямками державної підтримки мають стати консультативна підтримка в частині створення мережі консультаційних центрів для трансферу знань та технологій, розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення галузі, організації навчальних програм з європейських стандартів якості та безпеки.

Не менш важливими є інституційна підтримка через удосконалення нормативно-правової бази регулювання галузі, створення ефективних механізмів кооперації малих виробників, розвиток інфраструктури збуту та логістики, підготовка кваліфікованих кадрів через систему аграрної освіти, створення програм стажування у провідних європейських господарствах, розвиток системи сертифікації фахівців молочної галузі.

У контексті реалізації програми вступу України до ЄС державним інституціям і бізнесу необхідно активізувати участь у міжнародних програмах розвитку аграрного сектору, розвиток партнерських відносин з європейськими молочними компаніями, залучення технічної допомоги від міжнародних донорів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз засвідчує, що молокопродуктовий підкомплекс України перебуває у стані глибокої структурної трансформації, яка характеризується одночасним протіканням суперечливих процесів. Галузь демонструє парадоксальне поєднання кризових явищ з елементами модернізації, що створює складну картину її розвитку. Основною тенденцією є інтенсивне скорочення ресурсної бази на тлі підвищення ефективності виробництва у промисловому секторі, що свідчить про перехід від екстенсивної до інтенсивної моделі розвитку. Водночас спостерігається поглиблення структурних дисбалансів між різними сегментами підкомплексу, особливо між великими агропідприємствами та дрібними господарствами населення.

Зовнішньоторговельна діяльність підкомплексу відображає його неповну інтегрованість у глобальні продовольчі ланцюги, адже Україна зберігає конкурентні позиції лише у базових сегментах молочного ринку, тоді як у високотехнологічних нішах демонструє критичну імпортозалежність. Повномасштабна війна прискорила існуючі тенденції та загострила структурні протиріччя, але водночас стимулювала адаптивні процеси у галузі. Загалом молокопродуктовий підкомплекс знаходиться на етапі болісної, але необхідної трансформації, результати якої визначатимуть його майбутню конкурентоспроможність та роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави.

Молокопродуктовий підкомплекс України має потенціал для відновлення та розвитку, однак це потребує системного підходу та координації зусиль державних органів, бізнесу та міжнародних партнерів. Ключовими факторами успішної трансформації є: структурна перебудова галузі з акцентом на промислове виробництво та підвищення продуктивності; технологічна модернізація на основі сучасних досягнень науки і техніки; інтеграція у європейські продовольчі ланцюги через

адаптацію до міжнародних стандартів; розвиток людського капіталу як основи конкурентоспроможності галузі.

Реалізація цих завдань потребує не лише фінансових ресурсів, а й політичної волі, ефективного управління та широкої підтримки з боку суспільства. Лише за таких умов молокопродуктовий підкомплекс зможе стати драйвером розвитку аграрного сектору та забезпечення продовольчої безпеки України. Подальші дослідження потребують поглибленого вивчення механізмів адаптації галузі до повоєнних умов та оцінки ефективності різних моделей державної підтримки в умовах обмежених ресурсів.

Література

1. Козак О., Грищенко О. Ринок молока і молочних продуктів: світові тенденції розвитку та перспективи для України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 4 (308). С. 90–96.
2. Калінчик М., Ільчук М., Лавров Р., Одинцов О., Томашевська О. Функціонування ринку молока: досвід України як кандидата на членство в Європейському Союзі. *Економіка та управління бізнесом*. 2024. № 15(1). С. 20-44.
3. Kovshun N., Kushnir N., Tsaruk D., Snitko D., Slesarchuk O. Challenges and Prospects of Ukraine's Dairy Industry in the Context of European Integration. *International Conference on Agriculture, Biotechnology, Ecology and Engineering (ICABEE 2024)*. 2024. Vol. 75. Article № 01033. https://www.researchgate.net/publication/384030939_Consideration_of_obstacles_to_the_development_of_the_dairy_industry_of_Ukraine_on_the_way_to_European_integration (дата звернення: 08.06.2025).
4. Gereles A., Szöllösi L. A Study of Ukrainian Dairy Industry: Financial Performance and Trends. *SEA – Practical Application of Science*. 2025. № 38. P. 89-105.

5. Binert O., Sodoma R., Sadovska I., Begun S., Shmatkovska T., Balash L. Mechanisms for improving economic relations in the milk subcomplex of the agricultural sector: a case study of Ukraine. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. 2021. № 21(2). P. 101-110.

6. Козак О.А. Оцінка ролі та значення молокопродуктового підкомплексу для вирішення продовольчого забезпечення та національної економіки. *Економіка АПК*. 2020. № 11. С. 39-51.

7. Державна служба статистики України. Статистична інформація. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 06.06.2025).

8. Москаленко А.М., Колоша В.П. Концентрація як фактор формування економічної ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах. *Міжнародний журнал інноваційних технологій в економіці*. 2020. № 5(32). URL: <https://media.neliti.com/media/publications/411356-concentration-as-a-factor-in-the-formati-d9129071.pdf> (дата звернення: 09.06.2025).

9. Молочна карта України-2025: здобутки попри втрати. Асоціація виробників молока. URL: <https://avm-ua.org/uk/post/molocna-karta-ukraini-2025-zdobutki-popri-vtrati> (дата звернення: 12.06.2025).

References

1. Kozak, O., Hryshchenko, O. (2022). Rynok moloka i molochnykh produktiv: svitovi tendentsii rozvytku ta perspektyvy dlia Ukrainy. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 4 (308), pp. 90–96 [in Ukrainian].

2. Kalinchyk, M., Ilchuk, M., Lavrov, R., Odyntsov, O., Tomashevskaya, O. (2024). Funktsionuvannia rynku moloka: dosvid Ukrainy yak kandydata na chlenstvo v Yevropeiskomu Soiuzi. *Ekonomika ta upravlinnia biznesom*, vol. 15(1), pp. 20-44 [in Ukrainian].

3. Kovshun, N., Kushnir, N., Tsaruk, D., Snitko, D., Slesarchuk, O. (2024). Challenges and Prospects of Ukraine's Dairy Industry in the Context of European Integration. *International Conference on Agriculture, Biotechnology, Ecology and Engineering (ICABEE 2024)*, vol. 75, Article № 01033. Available at: https://www.researchgate.net/publication/384030939_Consideration_of_obstacles_to_the_development_of_the_dairy_industry_of_Ukraine_on_the_way_to_European_integration.

4. Gereles, A., Szöllösi, L. (2025). A Study of Ukrainian Dairy Industry: Financial Performance and Trends. *SEA – Practical Application of Science*, vol. 38, pp. 89-105.

5. Binert, O., Sodoma, R., Sadovska, I., Begun, S., Shmatkovska, T., Balash, L. (2021). Mechanisms for improving economic relations in the milk subcomplex of the agricultural sector: a case study of Ukraine. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, vol. 21(2), pp. 101-110.

6. Kozak, O.A. (2020). Otsinka roli ta znachennia molokoproduktovoho pidkompleksu dlia vyrishennia prodovolchoho zabezpechennia ta natsionalnoi ekonomiky. *Ekonomika APK*, vol. 11, pp. 39-51 [in Ukrainian].

7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Statystychna informatsiia. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].

8. Moskalenko, A.M., Kolosha, V.P. (2020). Kontsentratsiia yak faktor formuvannia ekonomichnoi efektyvnosti vyrobnytstva moloka v silskohospodarskykh pidpriemstvakh. *Mizhnarodnyi zhurnal innovatsiinykh tekhnolohii v ekonomitsi*, vol. 5(32). Available at: <https://media.neliti.com/media/publications/411356-concentration-as-a-factor-in-the-formati-d9129071.pdf> [in Ukrainian].

9. Molochna karta Ukrainy-2025: zdobutky popry vtraty. Asotsiatsiia vyrobnykiv moloka. Available at: <https://avm-ua.org/uk/post/molocna-karta-ukraini-2025-zdobutki-popri-vtrati> [in Ukrainian].